

god Candra, door den rooden Doodsgod Yama, door den vierhoofdigen Brahma, door den groenen Watergod Waruna of den goudkleurigen koning der goden Indra.

Inderdaad is dit alles niets anders dan expressionisme ; expressie of aanduiding van het innerlijk wezen, dat zich in een uiterlijken beeldenden vorm of kleur uit.

Aan al deze voorbeelden zien wij, dat de vormen en de kleuren voor den kunstenaar niet in de natuur zijn om ze na te bootsen, maar om ze toe te passen bij de uitdrukking eener *geestelijke gestemdheid*. De natuurvormen en kleuren moeten gehoorzamen aan het gevoel van den kunstenaar en niet andersom. Wanneer b.v. een Koreaansche beeldhouwer een Kwanyin in meditatieve houding wil geven, dan geeft hij niet in de eerste plaats een *figuur*, maar een *toestand*, den toestand van meditatie. Hij kan, om dezen toestand uit te drukken, vormen uit de natuur nemen en deze *gebruiken* zóóals hij dat noodig acht ; daarvoor is hij kunstenaar. Dit vrij toepassen van vormen en kleuren om een innerlijken toestand uit te drukken is expressionisme. Een figuur dus geheel in rood, groen of blauw geschilderd kan veel dieper den gemoedstoestand, dien de kunstenaar wilde belichamen, uitdrukken, dan de uiterlijk waarneembare natuurkleur. De vraag is bij het aanschouwen van een dergelijke figuur niet, *zijn er zoo* (in de natuur), maar de vraag moet zijn : drukt deze kleur de *geestelijke atmosfeer* uit, die de artist met zijn werk wilde teweegbrengen ? Scheppen is abstraheeren : het begrip van de natuur, den Geest van de stof. Bij het aanschouwen eener artistieke schepping hebben wij dus in de eerste plaats met een *geesteshouding* en niet met een *natuurmoment* te doen. Wanneer een Hindoesch kunstenaar de god Indra geheel van goud voorstelt, dan zal hij dit doen uit innerlijke noodwendigheid, omdat hij anders nooit geraakt tot de expressie van zijn goddelijke vereering.

Alles wat de moderne kunst van heden inhoudt, was